

9 Suomalaisen eläintuotannon oikeuttamisen ja haastamisen narratiivit kestävyysmurroksessa

Suomalainen elintarviketuotanto perustuu pitkälti tuotantoeläimistä saataviin tuotteisiin, erityisesti maitoon ja lihaan. Tällä hetkellä ruuantuotantoon kohdistuu kuitenkin monenlaisia haasteita ja murrospaineita. Tutkimukset osoittavat, että ravitsemuksellisesti terveellisempi ja ympäristön kannalta kestävämpi ruuantuotanto edellyttäisi eläinperäisten tuotteiden merkittävää vähentämistä ruokavaliossa. Eläinperäisen ruuan tuotantoon ja tuotantoeläinten kohteluun kohdistuu kasvavaa kritiikkiä myös eettisistä syistä. Tämän lisäksi monet maatilat ovat taloudellisissa vaikeuksissa tuottajahintojen laskiessa ja tuotantokulujen kasvaessa. Ratkaisuksi tarjotaan usein lisääntyvää tehostamista ja tuotantopanosten kasvattamista. Tilojen määrä vähenee nopealla tahdilla samalla kun maanviljelijät kokevat tulevansa syyllistetyiksi julkisissa keskusteluissa maatalouden ilmastopäästöistä, luontovaikutuksista ja eläinten hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä. Koska ruuan alkutuotanto tapahtuu suurimmaksi osaksi maaseudulla, ruuantuotannon muutoksilla tulee olemaan merkittäviä vaikutuksia maaseutuun ja maatalouteen.

Kutsumme työryhmään esityksiä, jotka pohtivat, miten suomalaista eläintuotantoa kehystetään ja oikeutetaan, mutta toisaalta myös haastetaan, moninaisten murrospaineiden ja kriisien keskellä. Millaisilla diskursseilla ja narratiiveilla nykyisen tuotantomuodon ja tuotannon nykyisen mittakaavan säilyttämistä perustellaan, millaisilla taas kyseenalaistetaan? Millaisia vaikutuksia eri muutosskenaarioilla voisi olla maatalouteen ja maaseutuun? Toivotamme työryhmään tervetulleeksi niin teoreettiset kuin empiirisetkin esitykset eri tieteenaloilta.

Työryhmän vetäjät:

Taija Kaarlenkaski, Itä-Suomen yliopisto, taija.kaarlenkaski@uef.fi

Annika Lonkila, Suomen ympäristökeskus, Jyväskylän yliopisto, annika.lonkila@syke.fi

Työryhmän ensimmäinen sessio keskiviikon illansuussa sisälsi kolme esitystä.

Iryna Herzon (HY) käsitteli esityksessään “In Search of a Sustainable Niche for Farmed Animals in Finland” kestävä eläintuotannon rajoja Suomessa. Herzon esitteli SustAnimalFood-hanketta, jossa pyritään ymmärtämään tuotantoeläinten moninaista roolia pyrittäessä kohti kestävämpiä ruokavalioita ja maataloutta. Tähän mennessä hankkeessa on kehitetty muun muassa erilaisia skenaarioita eläintuotannon mahdollisista tulevaisuuden muodoista ja järjestetty kuluttajien kanssa työpajoja, joissa on pohdittu, millainen kulttuurisesti merkityksellinen mutta kestävä tulevaisuuden suomalainen ruokavalio voisi olla. Mitkä tekijät mahdollistavat, mitkä taas rajoittavat siirtymistä tällaiseen ruokavalioon? Esityksen jälkeisessä keskustelussa nostettiin esiin median roolia siinä, millaisen ruokavalion kuluttajat voivat mieltää kannatettavaksi ja kestäväksi. Esimerkiksi broilerinlihaa voidaan pitää terveellisenä ja kestäväenä, vaikka sen tuotantoon sisältyy monia eettisiä ongelmia.

Myös Annika Lonkila (JY ja SYKE) esitteli SustAnimalFood-hankkeessa tehtävää tutkimusta otsikolla ”Eläintuotannon paradigmat kestävyysmurroksen esteenä?”. Esityksessä käsiteltiin suomalaiseen eläintuotantoon kytkeytyviä paradigmoja, jotka pohjautuvat laajasti jaettuihin, normalisoituneisiin ja usein ääneen lausumattomiin käsityksiin, arvoihin ja tavoitteisiin. Paradigmat ovat merkittäviä ruuantuotannon murroksen kannalta, koska järjestelmätason muutokset edellyttävät

myös paradigmojen muutoksia. Paradigmoihin vaikuttavat ja niitä pitävät yllä niin kuluttajat, kauppa ja teollisuus kuin alkutuotantokin. Lonkila on työryhmineen uuttanut esiin suomalaisesta ruokajärjestelmästä neljä paradigmaa: tehokkuuden, eläinten syömisestä, poikkeuksellisuuden ja yksilöllisyyden paradigmat. Esityksen lopuksi hän nosti esiin kysymykset siitä, voiko kestävä ruokajärjestelmä saavuttaa näiden paradigmojen puitteissa ja onko paradigmojen aukikirjoittamisessa itsessään jo muutosvoimaa. Yleisessä keskustelussa puhuttivat erityisesti ruokakaupan edustajien julkisuudessa usein toistuneet näkemykset siitä, että kauppa tarjoaa myyntiin sitä, mitä kuluttajat haluavat. Kaupan oma rooli tarjolla olevan ruuan määrittelyssä jää tavallisesti pimentoon, samoin taustalla vaikuttava laajempi maatalouspolitiikka.

Aiempien esitysten jälkeisessä keskustelussa esiin nousseesta median roolista jatkoi Tanja Niemi (JY) esityksellään ”Kehystämisen voima: Kiista lihan kulutuksen vähentämisestä ja Ilmastoruokaohjelman kaatuminen”. Niemi esitteli ympäristöjohtamisen pro -gradu -tutkielmaansa, jossa hän tarkasteli, miten lihankulutuksen vähentämistä kehystettiin *Helsingin Sanomissa* vuosina 2020–2022 tekeillä olleen Ilmastoruokaohjelman valmistelun aikana ja kenen ääni pääsi jutuissa kuuluviin. Niemi totesi keskustelun olleen monipuolista ja enimmäkseen rakentavaa. Ruokavalion muutoksen ja lihan kulutuksen vähentämisen välttämättömyys useimmiten tunnustettiin, mutta vastustaviakin puheenvuoroja esitettiin, lähinnä mielipidekirjoituksissa. Näissä kehystyksissä korostettiin suomalaisen tuotannon erinomaisuutta ja yksilön oikeutta omiin ruokavalintoihin. Niemen tulkinnan mukaan nämä kaksi kehystä edustivat vähemmistön näkemystä Suomen ruokajärjestelmän tulevaisuudesta, mutta niillä oli kuitenkin eniten valtaa Ilmastoruokaohjelman lopputulemalle. Ohjelmaa ei koskaan julkaistu. Jatkossa olisikin tärkeää selvittää, mitkä tekijät estävät eläinperäisten tuotteiden kulutuksen vähentämistä ja miten näitä esteitä voitaisiin ylittää.

Työryhmän toisessa sessiossa torstaiaamuna saimme kuulla kaksi esitystä.

Anni Jääskeläisen (HY) esitys otsikolla ”Miten tuotantotavan muutos vaikuttaa eläinten kanssa viestimiseen?” käsitteli alkuvaiheessa olevaa kielitieteellistä tutkimusta eläimille puhumiseen ja eläinten puhumiseen, ja kielellisen ulottuvuuden suhdetta eläinetiikkaan, eläinsuhteeseen, ja eläintuotannon kestävyysmurrokseen. Aineisto kurottaa monilajisen viestinnän historiasta nykypäivään eri menetelmin. Esityksen yleisö koostui paitsi tutkijoista myös käytännön toimijoista kuten lypsykarjatiljan pitäjistä, joten keskustelu toi yhteen varsin erilaisia näkökulmia. Tutkimusta pidettiin erittäin tärkeänä ja kiinnostavana näkökulmana monilajisten suhteiden ymmärryksen lisäämiseksi. Tilallisten kommentit painottivat nyansseja siinä, miten eri tavalla jokainen eläintenhoitaja puhuu eläimille, riippuen persoonasta, mielialasta, tuotantotavasta ja kulttuurista. Keskustelu sivusi myös aineistonkeruun mahdollisia haasteita ja tutkijan omaa asennoitumista suhteessa tutkittavaan teemaan ja tutkittaviin. Tästä näkökulmasta sessiota voi pitää erityisen onnistuneena, sillä Anni taisi löytää ryhmästä jopa osallistujia tutkimukseensa!

Taija Kaarlenkaski ja Sonja Mutanen Itä-Suomen yliopistosta esittelivät tutkimustaan otsikolla ”Onnellisia lemmiä vai yksinäisiä koneita? Maidontuotannon oikeutus ja kritiikki sosiaalisessa mediassa”. Työssä analysoidaan ja vertaillaan suomalaisten lypsykarjatuottajien ja

eläinoikeusjärjestöjen somekuvastoa ja tekstejä. Molempien aineistojen todettiin asemoivan kuvat ja tekstit harkitusti, omaa näkökulmaa korostaen ja rajaten tietyt tekijät pois. Myös tämä esitys herätti yleisössä runsaasti keskustelua, tutkimuksen menetelmällisistä valinnoista yhteiskunnallisen eläin keskustelun polarisaatioon ja sosiaalisen ja perinteisen median logiikkaan. Yleisöstä esitettiin myös kysymys, voivatko tutkijat ottaa kantaa siihen, kumpi aineisto on aidompaa? Tutkijat totesivat, että siihen aineisto ei taivu – mutta analyysia visuaalisista valinnoista, strategisista näkökulmista ja rajauksista he toki tekevät. Yleisössä pohdittiin myös, mitä asioita lypsykarjatilalliset eivät voi tai halua kertoa. Onko mediassa tilaa kokonaiselle kuvalle eläintuotannosta, ja onko tämä keskustelukulttuurin polarisaation syytä? Kerrotaanko sairaudesta, kuolemasta, teuraaksi viemisestä, tai vasikan ja emon ikävästä? Toisaalta kerrotaanko eläinoikeusjärjestöjen sivuilla vain pahimmista mahdollisista tapauksista ja sekoittuvatko ulkomaalaisen tuotannon ongelmat harhaanjohtavasti suomalaisiin tiloihin?